

Smer je pokazana

Srečanje županov vseh občin na obeh straneh italijansko-slovenske meje je treba oceniti zelo pozitivno. Medtem ko so stiki med Italijo in Slovenijo dosegli na ravni obeh osrednjih vlad gotovo najnižjo raven, so bili pogovori z dne 20. julija v Novi Gorici ne samo prijateljski, temveč tudi zelo stvarni. Odsotnost podtajnika v italijanskem zunanjem ministrstvu je, kot se sicer čudno sliši (a ne za poznavalca sedanjih rimskih razmer) očitno blagodejno vplivala na potek pogovorov med predstavniki, ki jih je neposredno izvolilo ljudstvo na obeh straneh državne meje.

Župani so se namreč pogovarjali o zadevah, ki pobliže zanimajo vse ljudi ob meji. Njihovi pogledi so seveda uperjeni v prihodnost, medtem ko nekatere ljudi v sedanji vladi predvsem zanimajo preteklost, in celo daljna preteklost. To je tudi eden glavnih vzrokov za velike težave v sedanjih stikih med obema osrednjima vladama.

Svoje poglede in svoje sklepe so župani na srečanju v Novi Gorici lepo strnili v listini, ki je bila objavljena pred nekaj dnevi. Prav je zato, da na tem mestu ponatisnemo glavne odstavke. »Župani italijansko-slovenskega obmejnega pasu, od Jesenic do Pirana in od Trbiža do Milj — berno v listini — ugotavljajo, da je večdesetletno sodelovanje med občinami na obeh straneh italijansko-slovenske meje prispevalo h gospodarski, socialni in omikani rasti obmejnega prebivalstva. Zato potrjujejo odločenost in interes svojih občin za nadaljevanje tega sodelovanja v duhu solidarnosti in mirnega sožitja.« Župani dalje poudarjajo, da je treba čimprej rešiti skupne probleme posameznih območij, pri čemer opozarjajo na naloge, ki jih imajo osrednje vlade in parlamentari ter Evropska unija. Ti skupni problemi zadevajo nadaljnji gospodarski razvoj ter varstvo teritorija in okolja. Prav tako prihaja v poštev tudi skrb za dejavnosti na področju kulture, izobraževanja, univerze, raziskovanja, vzgoje, poklicnega izobraževanja, športa in rekreacije. Listi-

DRAGO LEGIŠA

ZMEDA V ITALIJANSKI NOTRANJJI POLITIKI

Na kongresu Ljudske stranke je bil za glavnega tajnika izvoljen filozof Rocco Buttiglione. Njegova izvolitev ne preseneča, ker je dejansko nov obraz v italijanskem političnem življenju. Njegov tekmeč na kongresu Nicola Mancino pa je bil poražen verjetno predvsem zato, ker je predstavnik »stare krščansko demokratske garde«. Bil je namreč notranji minister v Ciampijevi vladi. Buttiglione prevzema silno težavno dediščino, kar najbolj zgovorno kaže dejstvo, da je Ljudska stranka na zadnjih parlamentarnih volitvah zbrala slabo tretjino glasov, kot jih je v najslabših časih prejela njena predhodnica krščanska demokracija. Ne glede na velike težave ima Ljudska stranka prav gotovo vse pogoje, da postane pomembna politična sila v državi.

Italijanska javnost medtem še dalje zelo pozorno spremlja delo sodne oblasti, zlasti akcijo »čistih rok« v Milanu. Potem ko je morala osrednja vlada na vrat na nos umakniti zakonski odlok o preventivnem priporu, se mora njen predsednik spopadati s svojim osebnim problemom, to je, kako odpraviti »konflikt interesov«, ki nastaja zaradi dvojne predsednikove vloge: šefa osrednje vlade in lastnika koncerna Fininvest. V ta namen je pripravil zakonski osnutek, katerega vsebina pa je naletela na odločen odpor oziroma na hude kritike predvsem pri opoziciji, a tudi pri nekaterih Berlusconijevih zaveznikih, zlasti pri Severni ligi. Najbolj radikalen je v tem pogledu voditelj prenovljenih komunistov senator Cossuta, ki vztraja pri zahtevi, naj Berlusconi kratkomalo proda svoje veliko podjetje, če hoče biti politik in celo predsednik osrednje vlade. Podobno govori tudi nekdanji vplivni krščansko demokratski prvak in pobudnik znanega referenduma, ki je dejansko odpravil proporcionalni sistem, Mario Segni. Zadeva je zelo kočljiva in vse kaže, da bo od njene ureditve odvisna nadaljnja usoda sedanje vlade.

Hudi zapleti v notranji politiki silno neugodno vplivajo na gospodarsko stanje v državi, zlasti na stanje državne valute.

Vrednost lire na mednarodnih denarnih tržiščih pada, saj je nemška marka že zdavnaj prekoračila mejo tisoč lir. Pred dnevi je o teh problemih spregovoril guverner osrednje emisijske banke — Banca d'Italia — Antonio Fazio. Opozoril je predvsem na nevarnost inflacije, ki bo postala stvarnost, če vlada ne bo takoj sprejela ustreznih in primernih ukrepov. Gre predvsem za ukrepe, ki naj zaustavijo naraščanje javnih izdatkov. Ti po zadnjih računih znašajo nič manj kot 120 odstotkov notranje kosmate proizvodnje. Nič čudnega ni, če v nekaterih mednarodnih krogih primerjajo stanje v Italiji s stanjem v nekaterih južnoameriških državah. Guverner je tudi resno podvomil, da bi se lahko uresničila napoved predsednika Berlusconija, češ da bo v enem letu milijon novih delovnih mest. Glede na sedanje razmere je to — je naglasil guverner emisijske banke — čista utvara.

Iz vsebine:

Za oblikovanje skupnega predstavništva Slovencev

(str. 3)

Draga mladih in Draga — dve zaporedni prireditvi na Opčinah

(str. 4-5)

Intervju z ameriškim Slovincem, ki se je naučil materinščine

(str. 7)

Janko Jež: Spomini (4. del)

(str. 7-8)

Zelo čudne so tudi razmere znotraj vladne večine. Prvak Severne lige Bossi skoraj vsak dan napada predsednika vlade in se pogosto iz njega celo norčuje. V isti sapi pa trdi, da bo Berlusconi še dolgo let predsednik vlade, češ

D.L. ■■■■ 2

(Ne)objavljeno pismo

Dnevni časopisi, pa tudi tedniki, imajo navadno med stalnimi rubrikami tudi pisma uredništvu. Večkrat sem že pisal raznim vsedravnim časopisom, posebej v Rim in Milan, o vprašanih slovenske manjšine. Enkrat so dopise objavili, drugič pa ne. Pred dnevi sem v zvezi z nekim člankom o Sloveniji v zvezi z imovino istrskih beguncev napisal pismo rimskemu dnevniku Il Tempo, ki pa še ni zagledalo belega dne... Zato na tem mestu na kratko povzemam njegovo vsebino.

V zadnjih časih je italijanska vlada, ki jo težko pogojuje Nacionalno zavništvo (v deželi FJK še vedno stari MSI s svojo protislovensko podobo, ki jo je podedoval od fašističnega režima) nastopila z nevarno politiko v odnosu do republike Slovenije, zlasti v njenem postopnem pridruževanju Evropski uniji. Za vzrok navaja vprašanje imovine istrskih beguncev, ki jih pravzaprav nihče ni izgnal oz. prisilil zapustiti domačo zemljo, kot tega niso naredili Slovenci pod fašizmom, in to kljub njegovemu trdemu preganjanju. Nato pisec pisma našte-

va na kratko vse glavne vrste fašističnega preganjanja, ki je hotelo Slovence ukloniti in uničiti, pa jih hvale Bogu ni. Škvaadrizem, napadi in uboji, pozneje politični procesi Posebnega sodišča, prepoved slovenskega jezika, razpust slovenskih ustanov in tiska, konec slovenske šole itd. itd.

Zato je dejstvo, da, če ima Slovenija še kak dolg z Italijo v tem smislu, ga ima prav tako Rim. Italijanska vlada bi morala, preden zahteva v polemičnem ključu povrnitev škode istrskim beguncem, ker je sicer že v bistvu rešil dogovor med takratno SFRJ in Italijo leta 1983 — misliti na pravično odškodnino Slovincem v Italiji, vsaj za materialno in moralno škodo, saj za človeške žrtve ni rešitve... Prav tako za škodo z napadom in okupacijo Slovenije v zadnji vojni; o tem pa naj misli ljubljanska vlada!

Pisec omenjenih vrstic zaključuje svoj dopis z željo, da bi te ne izzvenele kakor obujanje nacionalizma, (ki prav v Združeni Evropi zanj ni prostora), ampak kot resna in ustrezna pot za ostvareitev sožitja med narodi, posebej ob meji.

a.b.

RADIO TRST A

■ ČETRTEK, 4. avgusta, ob: 7.00 Jutranji radijski dnevnik; 8.00 Poročila in deželna kronika; 8.10 Sprehodi po poteh slovenskega gledališča; 10.00 Poročila; 11.30 Marko Sosič: »Rosa na steklu«; 12.00 »Nocoj smo poslušali burjo«, vpogled v 90-letno delovanje Slovenskega planinskega društva v Trstu. Pripravlja Marinka Pertot; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Poročila in deželna kronika; 15.00 Poletni mozaik; 17.00 Poročila in kulturna kronika; 18.00 Po poteh naših izseljencev.

■ PETEK, 5. avgusta, ob: 7.00 Jutranji radijski dnevnik; 8.00 Poročila in deželna kronika; 9.15 Pravljičica; 10.00 Poročila; 10.10 Koncert; 11.30 Marko Sosič: »Rosa na steklu«; 12.00 Ženska v filmskem svetu; 12.40 Slovenski zbori; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 13.20 Števerjan '94; 13.30 Orkestralna glasba; 14.00 Poročila in deželna kronika; 15.00 Poletni mozaik; 17.00 Poročila in kulturna kronika; 18.00 Kulturni dogodki.

■ SOBOTA, 6. avgusta, ob: 7.00 Jutranji radijski dnevnik; 8.00 Poročila in deželna kronika; 9.15 Otroški kotichek: »Za spretne roke« (Martina Ozbič); 10.00 Poročila; 10.10 Koncert; 11.30 Marko Sosič: »Rosa na steklu«; 12.00 Dogodivščine v Grand Canyonu. Piše Andrej Beličič; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Poročila in deželna kronika; 14.10 Z naših prireditvev; 15.30 Iz studia z vami: izbor iz okroglih miz; 17.00 Poročila in kulturna kronika; 18.00 Sergej Verč-Boris Kobal: »By-pass ali rešitev po slovensko«. Satirični kabaret.

■ NEDELJA, 7. avgusta, ob: 8.00 Jutranji radijski dnevnik; 8.30 Kmetijski tednik; 9.00 Sv. maša iz župnijske cerkve v Rojanu; 9.45 Pregled slovenskega tiska v Italiji; 11.00 Čakole na placu; 11.45 Vera in naš čas; 12.00 Na počitnice; 12.40 Pa se sliš', slovenske ljudske pesmi; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Poročila in deželna kronika; 14.10 Sergej Verč - Boris Kobal: »By-pass ali rešitev po slovensko«. Satirični kabaret; 14.40 Tropicana; 17.00 Kratka poročila; 17.03 Iz studia z vami: izbor iz okroglih miz.

■ PONEDELJEK, 8. avgusta, ob: 7.00 Jutranji radijski dnevnik; 8.00 Poročila in deželna kronika; 8.10 Italijanska srečanja slovenskega pesnika; 9.15 Otroški kotichek: Pravljični vrtljak (Zlata Jurin); 10.00 Poročila; 10.10 Koncert v Kulturnem domu v Trstu; 11.30 Marko Sosič: »Rosa na steklu«; 12.00 Dopisnice iz najbližnjega vzhoda; 12.40 Slovenski okteti; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 13.20 Kmetijski tednik; 14.00 Poročila in deželna kronika; 14.10 Na počitnice; 15.00 Poletni mozaik; 17.00 Poročila in kulturna kronika; 17.30 Franjo Rebec: »Spokorjena žena« - veseloigra v enem dejanju.

■ TOREK, 9. avgusta, ob: 7.00 Jutranji radijski dnevnik; 8.00 Poročila in deželna kronika; 8.10 Indija, srce sveta; 10.00 Poročila; 10.10 Koncert; 11.30 Marko Sosič: »Rosa na steklu«; 11.40 Orkestralna glasba; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Poročila in deželna kronika; 14.10 Na počitnice; 15.00 Poletni mozaik; 17.00 Poročila in kulturna kronika; 17.30 Franjo Rebec: »Spokorjena žena« - veseloigra v enem dejanju.

■ SREDA, 10. avgusta, ob: 7.00 Jutranji radijski dnevnik; 8.00 Poročila in deželna kronika; 8.10 Julius Kugy: Slovenske gore, slovenski ljudje; 9.15 Pravljičica; 10.00 Poročila; 11.30 Marko Sosič: »Rosa na steklu«; 12.00 S hrano do zdravja; 12.20 Uspešnice 1994; 12.40 Zborovska glasba iz našega arhiva; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 13.30 Čakole na placu; 14.00 Poročila in deželna kronika; 14.10 Primorske mavrice; 15.00 Poletni mozaik; 17.00 Poročila in kulturna kronika; 18.00 Literarne podobe: Pesniški utrinki Vinka Beličiča (Ester Sferco); Rodinov poljub (Tanja Rebula).

Problematike naše manjšine na kongresu Ljudske stranke

Na kongresu Ljudske stranke, ki je bil prejšnji teden v Rimu, je kot gost spregovoril tudi deželni tajnik Slovenske skupnosti Martin Breclj. Udeležence kongresa je takole nagovoril:

»V veliko čast si štejem, da Vas lahko pozdravim v imenu Slovenske skupnosti, politične stranke Slovencev v Italiji, oziroma Furlaniji Juljski krajini.

Naša stranka je sicer majhna, a ima staro in čvrsto demokratično tradicijo, tako da je lahko bila pomembna oporna točka med težavnim, a veličastnim procesom demokratizacije, ki jo je doživljala naša matična država, republika Slovenija. To Vam bo lahko potrdil tudi gost iz te države, ki ste ga prav tako povabili na kongres.

Manj bleščeči so, žal, uspehi, ki jih je dosegla Slovenska skupnost na svojem specifičnem delovnem območju, to je v okviru prizadevanj za uveljavitev pravic in zakonitih koristi naše narodne skupnosti, ob mirnem sožitju na celotnem našem obmejnem področju. Lahko smo seveda ponosni, da smo po svojih možnostih prispevali h kreptitvi in razširitvi načel in metod demokracije in političnega pluralizma v nelahkih časih in krajih; prav tako smo lahko ponosni, da nismo nikdar dovolili, da bi se konfrontacija kočljivih zadev, kot so gotovo narodne zadeve, izrodila v dejanja z nepopravljivimi posledicami.

Kljub temu pa moramo, žal, ugotoviti, da je naša manjšina, z razliko od drugih priznanih etničnih manjšin v državi, še vedno brez izoblikovanega pravnega položaja in da še vedno čaka na zakonsko zaščito, ki naj

popolnoma uveljavi šesti ustavni člen in številne od Italije sprejete mednarodne obveze.

Vzroki takšnega stanja, ki gotovo mečejo slabo luč na italijansko demokracijo, so seveda različni. Ne smemo gotovo pozabiti, da sta si stala pri nas nasproti dva sistema, če že ne dva tabora. Ne smemo tudi pozabiti na trenja in spore med Italijo in »Slavijo«, kot bi rekel Tommaseo, ki sodijo še v prejšnje stoletje. Gotovo so bile zagrešene napake tudi na strani naše skupnosti, oziroma na strani tistega, ki jo je politično predstavljal, z našo stranko vred, kakor tudi in zlasti na strani tistega, ki je v tem dolgem času imel vodstvo vlade. Da, gre za naš poraz, a tudi za vaš poraz, ki bi ga morali pokopati skupno s tolikimi neizpolnjenimi obljubami v prvi republiki.

Zdaj se trudite za prenavo svoje stranke ob ponovnem sklepanju vezi z najbolj plemenito tradicijo ljudskih in, v širšem pomenu, tudi krščanskih strank, ki jim toliko dolguje demokracija v Italiji, Evropi in svetu, kar je bistveno tudi za našo stranko.

Dovolite mi, da Vam iskreno voščim, da bi ta vaš trud imel bogate sadove. To bi namreč koristilo ne le državi, ampak tudi majhni, a pomembni stvarnosti, kot je naša skupnost. Zakaj se ne bi lotili tudi reševanja odprtih vprašanj Slovencev v Italiji tako pogumno in daljnovidno, kot je dokazala vaša prenovljena stranka prav v Trstu, pod vodstvom poslanke Tine Anselmi? Pozitiven odgovor na naša vprašanja ne bi bilo le dejanje pravičnosti, temveč bi to bil tudi zgled stvarnega prispevka k miru, s čimer bi se tudi okreplil ugled Italije na v

mnogih pogledih tako kočljivem področju sveta, kot je del Srednje in Vzhodne Evrope, pred kratkim pridobljeni za demokracijo.

Prav zaradi tega tudi težko razumemo, kako nekateri vladni krogi danes povezujejo rešitev naših problemov, ki zadevajo izvajanje ustavnih pravic, z rešitvijo zapuščenih imovinskih istrskih beguncev, in kako še dobiš koga, ki brez kančka odgovornosti misli na spreminjanje meja. Slednje je treba odpravljati in ne spreminjati, ob gradnji vedno bolj združene Evrope, da bo rasla iz svojih najglobljih skupnih korenin, ki so, nenazadnje, tudi krščanske.

Dovolite mi, da Vam voščim zlasti v tem smislu veliko uspehov na kongresu in veliko uspehov Vaši prenovljeni Ljudski stranki. «

Slovenski gost je bil na kongresu deležen navdušenega aplavza, mnogi pa so mu za njegove besede tudi osebno čestitali. Deželnega tajnika Slovenske skupnosti Martina Breclja je v Rimu sprejel podtajnik v notranjem ministrstvu Lo Jucco, ki mu je notranji minister Maroni naročil, naj pobliže spremlja manjšinske, zlasti slovenske zadeve v Furlaniji Juljski krajini.

Smer je pokazana

na se konča s pozivom osrednjim vladama in parlamentoma, naj pri svojem delu upoštevajo želje in potrebe obmejnega prebivalstva, kot so jasno prišle do izraza na srečanju v Novi Gorici. Zelo važen je tudi sklep, ki je bil sprejet soglasno, naj se takšna srečanja sklicujejo vsaj enkrat na leto. To pomeni, da so županji srečanjem dali tudi uraden pečat.

Prebivalstvo na obeh straneh državne meje je torej po svojih županih spregovorilo zelo jasno in hkrati pokazalo pot, po kateri naj hodi, kdor je na ravni sedanjih vlade poklican, da rešuje velike in majhne probleme.

Zmeda v italijanski notranji politiki

da je ta ne samo trdna, temveč da nima tudi nobene alternative. Svoj lonček v tej gonji često prstavlja prvak Nacionalnega zaveznitstva in glavni tajnik MSI Fini, ki prav tako skrbno pazi, da se njegova politična podoba ne bi preveč zasenčila, potem ko je imel odločilno besedo pri sklepanju sedanjega vladnega zaveznitstva.

Sicer bodo kmalu velikošmarnenske počitnice in bo nastal kratkotek premor tudi v italijanski notranji politiki.

Zaradi poletnih počitnic bo prihodnja številka Novega lista izšla v četrtek, 1. septembra 1994. Bralcem želimo, da kar najlepše preživijo te vroče dni.

Uredništvo in uprava

Delovna izhodišča za oblikovanje skupnega predstavništva Slovencev

Od deželnega tajništva Slovenske skupnosti smo prejeli naslednje poročilo, ki ga v celoti objavljamo.

(Ur.)

Med Slovenci v Italiji se že dalj časa pojavlja potreba, da bi bolje uredili medsebojne odnose in osnovali tudi novo skupno predstavniško telo s širšo demokratično legitimacijo. Ta potreba je prišla do izraza tudi na zadnjem deželnem kongresu Ssk, ki je poveril novemu strankinemu vodstvu nalogo, naj pripravi predlog v tem smislu.

In tako je deželno tajništvo Ssk na svoji zadnji seji v petek, 29. julija v Nabrežini odobrilo delovna izhodišča za oblikovanje Narodnega sveta Slovencev v Italiji, kot bi se omenjeno skupno telo lahko imenovalo. Izhodišča bo Ssk skušala posredovati vsem organiziranim skupinam Slovencev v Italiji, poleg tega pa jih želi objaviti tudi prek sredstev javnega obveščanja, tako da bi z njimi bili seznanjeni vsi zainteresirani. Zato izhodišča prilagamo temu dopisu.

Ssk nadalje predlaga, da bi se predstavniki vseh zainteresiranih organiziranih skupin Slovencev v Italiji zbrali v soboto, 24. septembra 1994, da bi povedali svoje mnenje o novem skupnem telesu ter o predlaganih izhodiščih za njegovo oblikovanje.

Razlogi

Slovenska manjšina v Italiji je vse bolj razčlenjena, a tudi razpršena. Potrebno je skupno telo, ki naj omogoči enakopraven dialog v manjšini o skupnih, živiljenjsko pomembnih vprašanjih, in ki naj jo tudi zastopa pred italijansko državo, v odnosih z najvišji-

mi organi v Republiki Sloveniji in na mednarodni ravni. Tako novo predstavniško telo pa mora imeti tudi demokratično legitimacijo, mora biti torej verjen izraz slovenske narodnostne skupnosti. Politični, idejni, kulturni pluralizem so naravna danost naše skupnosti, danes pa niso več mogoče formule, kjer velja pravica veta in kjer so predstavniške vloge zgodovinsko in dedno utemeljene, brez ozira na dejansko težo v skupnosti. Jasno pa je, da bi novo telo, ki bi se lahko imenovalo Narodni svet Slovencev v Italiji, ne smelo ukinjati samostojne organiziranosti in pobud posameznih komponent, temveč bi črpalo svojo moč iz lastne demokratične legitimacije in iz širine soglasja, ki bi se v njem oblikovalo po demokratični poti.

Struktura

Tak »manjšinski parlament«, ki bi potem iz svoje srede izvolil ožji odbor, bi lahko štel 100 članov. Del članov, recimo po 15, bi v svoji sredi določili krovni organizaciji (Svet slovenskih organizacij in Slovenska kulturno gospodarska zveza), ostalih 70 članov pa bi neposredno izvolili. Zajamčena bi bila torej zastopanost tako »civilne« kot »politične« družbe, tako da bi zajeli vse, ki bi radi sodelovali pri izvolitvi novega predstavniškega telesa. Prepustili bi vsakomur svobodo, da sodeluje pri določanju političnega dela ali pa da se zadovolji s tem, da je zastopan preko krovnih organizacij civilne družbe.

Volitve

Bistveno je torej, da pride v obeh primerih do izvolitve. Krovni organizaciji se dogovorita za svoj način izvolitve (preko odbornikov v včlanjenih društvih ali drugače), ki naj zagotovi soudeležbo tudi organizacijam, ki mogoče niso včlanjene v krovni zvezi. Za izvedbo neposrednih volitev pa bi v vsaki občini pri pooblaščenih osebah omogočili vpis v seznam volilnih upravičencev. Nadzorstvo nad tem, da se vpisujejo le Slovenci, ki pristajajo na cilje omenjenega telesa s podpisom izjave o temeljnih načelih Narodnega sveta, torej o ohranjanju in razvoju slovenske narodnostne skupnosti v Italiji, in da ne pride do dvojnih vpisov, bo opravljal poseben odbor, ki bo tudi nadziral korektnost izvedbe volitev. Volilni sistem mora zagotoviti izvolitev predstavnikov ne samo iz vsake pokrajine (Trst, Gorica, Videm), temveč tudi iz manjših enot (Kanalska dolina, Laško, Milje, furlanski kraji za izseljence itd.) s primerno razporeditvijo volilnih enot. Kandidature bi lahko predstavile že obstoječe politične komponente ali pa skupine upravičencev.

Za to priložnost so priredili tudi razstavo in izdali brošuro Za 90-letnico godbe je bilo na Proseku pestro in živahno

Naslovnica knjige

V 90-letni dejavnosti Godbenega društva Prosek, ki je prav v teh dneh priredilo slavje ob svoji obletnici, je bilo veliko veselih in žalostnih trenutkov. Ob zabavnih je posebno eden ostal v »zgodovini« proseških godbenikov. Bilo je leta 1946 na ljudskem taboru na Proseku. Ljudska veselica je bila zelo pestra s plesom, humorističnimi tekmami, srečelovom in tombolo. Med nastopom godbe pa je prišlo do nesreče. Slabo postavljen oder ni zdržal tolikšne teže, tako da so se godbeniki z instrumenti vred kar naenkrat znašli na tleh. Nekateri so se tudi lažje poškodovali. Ta dogodek je domačin Viktor Metelko slikovito in šaljivo narisal in njegov izdelek je prav tako ostal v zgodovini društva. Risba je namreč razstavljena v proseškem kulturnem domu, kjer so godbeniki pripravili razstavo ob 90-letnici, objavljena pa je tudi v brošuri, ki je izšla ob tej priložnosti.

Konec prejšnjega tedna so se ulice na Proseku, posebej pa še prireditveni prostor, »balanc«, kot mu pravijo domačini, napolnili zvoki pihal. Igrali so tako »jubilanti« kot tudi člani prijateljskih pihalnih orkestrrov, ki so nastopili

ob tej priložnosti. O priljubljeno godbi na pihala pa priča izjemno število ljudi, ki so se v soboto in nedeljo zbrali na Proseku.

»Spodbudno in nadvse pozitivno je,« pravi predsednik Godbenega društva Prosek Bruno Verša, »da je godba za ljudi še vedno privlačna, predvsem pa, da se zanjo zanima tudi mladina. Pri nas je večina članov mladih. Naša godba se je namreč »pomladila« v 80. letih. Predvsem v zadnjem času so k nam prišli tudi mladi iz bližnjih vasi. Lepo pa je, ker naših članov ne družijo samo ljubezen do glasbe, ampak tudi medsebojno prijateljstvo. Ustvarila se je dobra »klapa«, je še dejal Verša.

Pri proseškem pihalnem orkestru igra trenutno 40 glasbenikov, od teh četrtnina deklet. Godbenike vodi mladi dirigent Aljoša Starc, ki je lanskega leta z odliko in pohvalo diplomiral iz klavirja na konservatoriju Tartini v Trstu.

Poleg obsežne razstave fotografij, starih zapisnikov Godbenega društva Prosek in raznih drugih dokumentov, ki so jih večinoma prispevali domačini, je ob 90-letnici izšla tudi več kot sto strani obsegajoča knjiga s podatki o zgodovini društva. Predsednik Bruno Verša je napisal spremno besedo, Marko Štoka je prispeval zapis o izvoru imena Prosek in zgodovini vasi, Boris Kuret se je razpisal o ustanavljanju društev na Proseku in Kontovelu v letih 1878 — 1914 ter o ustanovitvi in prvem desetletju godbenega društva, Stojan Klajič je obravnaval obdobje od 1914 do 1941, Bruno Rupel pa od konca druge svetovne vojne do današnjih dni. Povzetek vseh tekstov je napisan tudi v italijanščini. Za prevod je poskrbela Nelida Ukmar. Knjiga je pestra in bogato opremljena s fotografskim gradivom, zgodovinskimi posnetki in obrabi vseh tistih, katerim gre zasluga, da praznuje danes godba s Proseka tako visok jubilej. (hj)

Slovesen koncert na Proseku

(foto D. Križmančič)

»Strela udarila v vrhove«

V Furlaniji — Julijski krajini je vzbudila senzacijo vest, da so bili po nalogu pristojnega sodnika aretirani bivši predsednik deželne vlade Biasutti, bivši poslanec Agrusti in bivši deželni odbornik Di Benedetto. Osumljeni so izsiljevanja, zlorabe oblasti in korupcije, se pravi za tipična kazniva dejanja javnih upraviteljev. Prva dva sta že v hišnem priporu. Biasutti je bil prvič izvoljen v deželni svet leta 1978 in nekaj let kasneje izvoljen za odbornika. Leta 1982 je postal predsednik deželne vlade, potem, ko je bil odstranjen dolgoletni dotedanji predsednik Comelli.

Najnovejša Mladika

Tik pred poletnim premorom je izšla najnovejša, 5. številka mesečnika Mladika, ki ga v Trstu izdaja Slovenska prosveta. Odgovorni urednik je Marij Maver. Uvodni članek je posvečen nemirnemu italijanskemu političnemu poletju, ki so ga dejanja ministrskega predsednika Silvia Berlusconija še bolj razgrela. Naskok na upravni odbor ustanove RAI je bil izveden na najbolj klasičen izsiljevalski način, piše v uvodniku. »Zaskrbljenost za usodo demokracije je torej na mestu, čeprav ne bi pritegnili tistim, ki kričijo o novem fašizmu na pohodu.« Uvodničar omenja tudi Berlusconijev odlok o preprečitvi preventivnega zapora, ki je vzbudil v javnosti velik odpor, neapeljski vrh sedmih najrazvitejših držav ter končno zasedanje držav Srednjeevropske pobude v Trstu, kjer je bilo očitno, »da vrh ni bil pripravljen in da ni bilo enotnih stališč niti glede odnosov s Slovenijo. Posvet v Trstu bi moral razčistiti vsaj to vprašanje. Italijanski diplomati so za to določili delovni zajtrk med Berlusconiem in Drnovškom ter delegacijama; dokaj neobvezujoča priložnost torej, o kateri so potem dali Berlusconi sam, zunanji minister Martino in njegov podtajnik Caputo tri drugačne verzije. Nemo goče si je misliti, da to ni bilo storjeno nalašč: eno sporočilo je bilo formalno pomirjevalno za diplomate, drugo je bilo namenjeno Berlusconijevemu volivcem, tretje pa je veljalo Ljubljani, da bo vedela, kaj si lahko pričakuje, če ne bo zadostila zahtevam glede nepremičnin v Istri. Kljub nasprotnemu zagotavljanju so bili torej postavljeni dokaj težki pogoji, ki so izzveneli celo kot ultimati, katerega je Berlusconi potem osladil z vabilom Drnovšku, naj ga obišče v njegovi zasebni vili. Mi trdno upamo, beremo še v uvodniku, »da Drnovšek septembra ne bo šel v Arcore, ampak da bo vodil vladno delegacijo, ki se bo pošteno pogajala z Italijo za odpravo nesoglasij in spornih vprašanj.«

Za rubriko »Slovenci za danes« se je Zora Tavčar v tokratni številki Mladike pogovorila z navtičnim inženirjem in podjetnikom Hilarijem Rolihom, ki živi v New Yorku. Pred nedavnim je bil na obisku v Trstu pri sorodnikih. Martin Jevnikar ocenjuje v tokratni številki revije najnovejšo knjigo tržaške pesnice in pisateljice Irene Žerjal z naslovom »Magnetofonski trak«. Gre za roman, ki je izhajal v reviji Zaliv od leta 1974 do 1983.

V reviji je tudi objavljen zapis o knjigi Severni križ, ki jo je založba Mladika izdala ob 70-letnici pisatelja Alojza Rebule. Najnovejša Mladika tudi tokrat vsebuje mladinsko priložnost Rast z bogato vsebino.

Sergij Pahor, predsednik DSI, ki prireja tridnevno srečanje

»Z 29. Drago smo na pragu jubileja in to potrjuje pravilnost naših izbir«

Ko bo v parku Finžgarjevega doma na Opčinah še potekalo srečanje, posvečeno mlajšim, o katerem poročamo v drugem intervjuju, se bodo pričeli 29. študijski dnevni Draga, ki bodo trajali od 2. do 4. septembra. Prireditelji, Društvo slovenskih izobražencev, so tokrat povabili pet predavateljev. Dve srečanja bosta uglašeni na versko tematiko, eno je posvečeno manjšinskim vprašanjem, zadnje pa novi slovenski državi ter političnim premikom in dogodkom v njej.

Kot vsako leto bo tudi tokrat izšla knjiga, ki je sedaj v tisku, v kateri so zbrana vsa predavanja in posegi udeležencev z lanskimi študijskimi dnevi na Opčinah. Zbornik ima naslov »Družba in mit«. Na to temo je lani govoril inž. Igor Senčar.

Po prvih dveh desetletjih »disidentstva«, nesoglasja z vladajočim režimom v matični domovini ter praznovanju 25-letnice pred štirimi leti, ki mu je dala slovesen pečat ustanovitve nove slovenske države, izpolnjuje Draga kljub spremenjenim razmeram še vedno svojo temeljno nalogo. Ta pa je, kot je lani dejal v intervjuju za naš list Evgen Bavčar, slovenski kulturnik, ki živi v Parizu, je pomen teh študijskih dnevov v tem, da so pripomogli k novi slovenski zavesti. Na Dragi, je dejal »je vselej prihajalo do izraza izrazito slovensko gledanje na krščanstvo. To bi moral poznati vsak slovenski intelektualec, ne glede na to, ali je veren ali ne. Gre pač za neko karakteristiko našega naroda. Draga,« je še menil, »je ob enem vedno poudarjala neke vrednote, ki so temeljne in brez katerih ne gre. Pomembna je tudi, ker je bil prav tu eden začetnih znakov življenja Svetovnega slovenskega kongresa.«

Sergij Pahor, predsednik Društva slovenskih izobražencev, ki te študijske dneve prireja, je odgovoril na nekaj vprašanj o letošnji priložnosti.

Katera je glavna tema letošnjih študijskih dnevov in katerim vprašanjem nameravate tokrat posvetiti posebno pozornost?

Draga pravzaprav ni nikoli imela svoje vnaprej določene glavne teme, okoli katere bi se vrtela pozornost, pač pa se je na vsaki Dragi nekako sam po sebi izluščil argument, ki je sam butnil v ospredje, bodisi zaradi vsebine in aktualnosti predavanja ter njegove uravnovitve v prihodnosti ali pa zaradi markantne osebnosti predavatelja. Tako je bilo v preteklosti in mi zaupamo, da bo tako tudi naprej. Vse izbrane tematike in predavatelji so potencialni kandidati za to in mi upamo, da bodo vsi konkurirali in se potegovali za uspeh, ki bo postal skupna last vseh udeležencev.

Dve od štirih predavanj sta, vsaj po naslovih sodeč, verskega značaja. Bo torej glavni poudarek srečanja na tej tematiki?

Izrazito versko usmerjeno je pravzaprav samo predavanje slikarja Lojzeta Čemažarja. Prvo predavanje (dr. S. Gabrovec: Krščanstvo in formacija slovenstva) bo bolj zgodovinsko in kulturno, zato mislim, da ni kakega tematskega neravnovesja ali izrazitega vsebinskega pokrivanja.

Na zaključnem srečanju bo letos govoril bivši slovenski obrambni minister Janez Janša, za katere morda po dogodkih, ki so spremljali njegovo odstavitev, nekoliko »sporen« gost.

Zakaj naj bi bil Janša »sporen« gost? Ko smo ga vabili, je bil še mini-

bilo koristno dobiti informacije iz prve roke. Izbira je padla na človeka, o katerem smo prepričani, da ni izčrpal svoje vloge v prvi fazi slovenske demokratizacije, glede katere ima Janša nesporno veliko zaslug. Tedaj mnogi niso niti sanjali o samostojnosti, če so si jo sploh želeli. Morda si je sedanjim nasprotnikom Janša nakopal prav ta-krat, ko si je upal upreti se jugoarmadi. Zato smo ga vprašali, da nam pokaže svojo vizijo slovenske državnosti in slovenskega državljanja v njej v nekoliko večjem časovnem razponu, v daljši perspektivi.

Ali prinašajo tokratni študijski dnevi na Opčinah kako novost ali pa ste v glavnem sledili ustaljeni praksi?

Za nas je vsaka Draga nekaj novega, vsakič nov organizacijski, kulturni in idejni izziv in tako Drago skušamo ponuditi slovenski javnosti, ne samo manjšinski. Naša formula pa je znana in za nekatere diši po starem. Za naše organizacijske sposobnosti je to največ, kar lahko naredimo, skušamo pa obogatiti naše študijske dneve s spremnimi prireditvami, čeprav za pozno poletje to ni posebno primerno. Res je, da nočemo Drage tudi preveč obremenjevati, ker hočemo udeležencem dati predvsem priložnost, da se srečajo, spoznajo, pogovorijo. Tudi to je Draga.

V čem je aktualnost Drage 94 in kakšen odziv pričakujete od občinstva?

Z 29. Drago smo na pragu jubileja in že to dejstvo potrjuje pravilnost naših izbir. Zanimanje za to prireditelje je doslej ostalo na visoki ravni, celo krepilo se je. Pred nekaj tedni smo objavili letošnji program, zdaj pa razpošiljamo bilten. Upamo, da bo udeležba gotovo velika in med gosti bodo gotovo tudi uglednejše osebnosti. Za enkrat nam nihče ni dokončno odgovoril, toda vsi bodo dobrodošli. (hi)

ster, torej nismo iskali »disidenta«, pač pa je bil tarča številnih krivičnih napadov, osumljen, da je nosilec nekakšnega slovenskega militarizma, »jastreb«, bi rekli, in kot tak logičen kandidat za prvaka vseslovenske desnice. Slovensko politično situacijo manjšinci slabo razumemo, zakulisnih iger ne poznamo. Razumemo le, da sedanja politična slika ni dokončna in da se dogaja nekaj, kar gotovo ni v prid mlade slovenske države in njene šibke demokracije. V trenutku, ko se je v medstrankarskih odnosih v Sloveniji zatikalo, smo menili, da bi

XXIX. ŠTUDIJSKI DNEVI

DRAGA 94

Park Finžgarjevega doma, Opčine, Narodna ulice 89

Petek, 2. septembra

ob 17. uri: predstavitev letošnje Drage

ob 17.30: Dr. Stane Gabrovec

KRŠČANSTVO IN FORMACIJA SLOVENSTVA

Sobota, 3. septembra

ob 16. uri: Mag. Marija Jurič-Pahor in dr. Hektor Jogan

PRI-SILA SPOMINA V IDENTITETI KOROŠKIH IN TRŽAŠKIH SLOVENCEV

Nedelja, 4. septembra

ob 10. uri: Lojze Čezamar

V NOVO SPROŠČENOST SLOVENSKEGA KRISTJANA

ob 16. uri: Janez Janša

POGLED ČEZ SLOVENSTVO

Nedeljska služba božja bo ob 9. uri na prireditvenem prostoru.

Breda Susič, članica pripravljalnega odbora za študijske dneve na Opčinah »Najlepše je pri Dragi mladih to, da se udeleženci spoprijateljijo«

Pod velikim šotorom v parku Finžgarjevega doma na Opčinah bodo od 1. do 3. septembra potekali mladinski študijski dnevi Draga mladih, ki jih letos že četrtič prireja Zdrženje katoliških študentov iz Ljubljane in Mladinski odbor Slovenske prosvete iz Trsta. Tema letošnjega srečanja bo zelo aktualna. Govor bo namreč o zaposlovanju, v sodobnem času najresnejšem problemu mladega človeka.

Drago mladih organizira letos Zdrženje katoliških študentov iz Ljubljane. Temo so izbrali sporazumno z Mladinskim odborom Slovenske prosvete, s katerimi si izmenično podajajo breme organizacije, natančnejši spored pa so tokrat izdelali v Ljubljani. Letošnji predavatelji prihajajo od vseh psovov; med njimi so visoki državni uslužbenci in strokovnjaki za posamezna področja.

Breda Susič je članica pripravljalnega odbora Drage mladih. Pri tej pobudi je sodelovala že od samega začetka pred štirimi leti. V intervjuju je povedala nekaj podatkov o predavanjih, ki so na sporedu na letošnjem srečanju ter o sodelovanju z organizacijami mladih iz Slovenije.

Bi za začetek podala spored letošnje 4. Drage mladih in predstavila predavatelje?

Na letošnjem srečanju bomo, kot rečeno, obravnavali vprašanje zaposlovanja in sicer iz treh zornih kotov. Prvi predavatelj bo v četrtek, 1. septembra, ob 17. uri psiholog dr. Janez Musek, ki bo govoril o tem, katere sposobnosti bi morali mladi razvijati, da bi imeli več možnosti za zaposlovanje. Delodajalci dandanes ne gledajo več samo na znanje, na diplomu, ampak jemljejo v službo ljudi, ki so sposobni delati v skupini, ki so komunikativni in si znajo prevzeti odgovornosti. Drugo predavanje bo v petek, 2. avgusta, ob 9. uri. Govorila bosta ekonomist iz Ljubljane Zarjan Fabjančič in predsednik Mladinskega sveta Slovenije Janez Škulj. Gosta bosta govorila o politiki zaposlovanja v Evropi. Fabjančič bo analiziral vzroke za brezposelnost, Škulj pa bo prisotne seznanil s projekti za reševanje vprašanja in s tem, kako skuša Evropa odgovoriti na ta problem.

Istega dne popoldne se bo ob 14.30 pričela okrogla miza, pri kateri bodo sodelovali svetovalka za šolstvo in umetnost v avstrijski vladi Renate Forstner, direktor Republiškega zavoda za zaposlovanje Jože Glazer in svetovalec na ministrstvu za delo in socialne zadeve Silvo Narobe, oba iz Slovenije, direktorica ljubljanske agencije za zaposlovanje »Leila« Irena Marinčič ter predsednik Slovenskega deželnege gospodarskega združenja iz Trsta Vojko Kocjančič. Gostje bodo povedali udeležencem, kako skušajo v treh državah reševati problem zaposlovanja in kakšne nasvete in oporo nudijo mladim.

Na Dragi mladih pa boste imeli tudi nekaj priložnosti za družabnost...

Sploh je najlepši aspekt Drage mladih prav ta, da nudi udeležencem

priložnost, da se spoznajo med sabo. Navadno so prisotni mladi iz Slovenije, Gorice, Koroške in tudi nekateri iz zdomstva. V treh dneh, ki jih preživimo skupaj, se med udeleženci — kot se je zgodilo tudi prejšnja leta — spletejo trajnejše, prijateljske vezi. Zaradi tega je tudi zelo pomembna družabnost. Letos smo za naše goste pripravili ples. En večer bo dalje posvečen srečanju z letošnjim jubilejom, pisateljem Alojzem Rebulo, ki zna govoriti v jeziku, zanimivem tudi za mlade, v soboto, 3. septembra, zjutraj pa se bomo vsi odpravili na »potep« po Trstu.

Koliko udeležencev pričakujete letos?

Običajno smo imeli na naših študijskih dneh kakih 30 prijavljenih. Naše srečanje pa je odprto vsem. Možno se je torej udeležiti samo enega predavanja ali kakega zabavnega srečanja. Povprečno je prejšnja leta sledilo našemu sporedu okrog 60 pretežno mladih oseb. Letos pričakujemo, da bo udeležencev še več, saj je tema srečanja zelo aktualna in pereča.

Sergij Pahor in Breda Susič. Slika je bila posneta na lanski Dragi

Kdaj ste navezali stike s sovrstniki iz Slovenije in ali sodelujete z njimi tudi med letom?

S sodelovanjem smo začeli pred petimi leti z Medškofijskim odborom za študente. Ko je kasneje nastalo Zdrženje katoliških študentov, ki je laična organizacija (v prejšnjem režimu Cerkev ni smela imeti laičnih organizacij), smo navezali stike še z njimi. Poleg Drage mladih prirejamo skupno razna druga srečanja, sodelujemo pa tudi s sorodnim združenjem AMOS iz Maribora.

Ravnokar si se vrnila iz Ljubljane, kjer si se udeležila mednarodnega mladinskega srečanja.

To je bil eden konkretnih rezultatov sodelovanja z organizacijami iz Slovenije. Šlo je za takomenovani »International week — Slovenia 94«, na katerega so bili vabljeni mladi iz vse Evrope. Letos se ga je udeležil tudi naš sovrstnik iz ZDA. Srečanje sta drugič zaporedoma priredili Zvezi katoliških študentov iz Ljubljane in Maribora. Na sporedu so bila razna predavanja o zgodovini Slovencev, o slovenskem gospodarstvu ter o problemih mladih v novi državi.

Mislím, da je bilo to enotedensko srečanje zelo lepa in koristna pobuda. Mladi, med temi jih je bilo veliko iz Italije, nekaj pa tudi iz Avstrije, Nemčije in Belgije, so tako lahko spoznali Slovenijo, o kateri so prej vedeli malo ali nič. Z avtobusom so jih organizatorji tudi peljali od Maribora, Brezje, Bleda, Bohinja, Kranjske gore do Kobarida, Lipice, slovenske obale, v Škocijanske jame in nato spet v Ljubljano, kjer je potekalo srečanje.

(hj)

Odprtost revije »Il territorio«

»Il territorio« je štirimesečnik za zgodovino, kulturo, fotografijo in okolje, ki ga izdaja Kulturni večnamenski javni center za Tržiško. Prav pred kratkim je v naše uredništvo prispela prva številka nove serije te revije v lepi vezavi, tako, da je bolj podobna knjigi. Na 80 straneh je mogoče najti številne zanimive, večinoma še nikjer objavljene zapise in fotografске posnetke o naši polpretekli zgodovini, predvsem o vojnem obdobju.

Omenjeni center, ki izdaja revijo »Il territorio«, ustanavlja tudi »Arhiv spomina«, v katerem naj bi našlo mesto najrazličnejše gradivo tako v Tržiškega kot iz vse dežele Furlanije-Juljske krajine, predvsem iz obmejnih območij, z namenom, da bi ohranili in rešili pozabe številne avtobiografske dokumente, od dnevnikov do pisem pa tudi zvočnih zapisov, fotografij in posnetkov na filmski trak.

Sodelavci revije »Il territorio« z odgovornim urednikom Francom Iurlarom se zavedajo, da delujejo na večnarodnostnem območju. Zanimivo je torej dejstvo, da je povzetek vsebine revije napisan, poleg v italijanščini seveda, še v slovenščini in nemščini. In ne samo to. Kulturni center iz Tržiča je tudi razpisal nagrado za najboljši prevod proznega in pesniškega dela iz slovenščine v italijanščino. Nagrada, poimenovana po pesniku Srečku Kosovelu, je nastala prav z namenom, da bi začela širiti slovensko kulturo tudi v italijanskem prostoru. Natečaja se lahko udeležijo vsi, ne glede na državljanstvo ali narodnost, prevode pa je treba posredovati sedežu kulturnega krožka, Ul. XXIV Maggio 8, 34077 Ronke — Ronchi dei Legionari (GO) najkasneje do 31. oktobra letos.

Maksa Samsa, pesnica izpod Snežnika

Dne 12. oktobra 1994 bo poteklo devetdeset let, odkar je ob Veliki vodi na Doljnem Zemnu pri Ilirski Bistrici zagledala luč sveta pesnica Maksa Samsa. Oče Andrej je imel tam mlin in žago.

Njena bistrost in želja po znanju sta jo speljali v šole. Osemrazrednico je dovršila v Trnovem, dva letnika učiteljskega v Ljubljani, naslednji dve leti pa na slovenskem učiteljskem v Tolminu, kjer je leta 1923 opravila prvo in zadnjo slovensko maturo; kajti poslej je bilo tudi to slovensko učiteljskega ukinjeno.

Leto dni je bila v Tolminu moja sestanovalka in sošolka; v razredu je bila odmaknjena in se med sošolkami ni znašla; zakaj Maksa je bila vihrava, iskriča, zbadljiva, zamerljiva, občutljiva in čudaška, toda nekateri fantje — sošolci smo jo kot tako imeli radi, zato je vsak odmor v razredu preživela ob naši klopi. Razgovori z njo so bili prijetni, včasih pravo doživetje. Bila je že takrat na pobočju Parnasa, vsaka njena misel je na mah postala verz, zbadljivka ali epigram; v dijaškem listu so blestele njene mladostne pesmi in zapisi.

Po maturi leta 1923 smo bili nekateri fantje potrjeni v vojake, mene so dodelili k alpincem v Milan. Dekleta, in med njimi tudi Maksa, so poskrbele za »pušlca« — rožmarin, roženkraut in nagelček rdeč in:

»Roko v pozdrav, slovo...
Vem, da te več ne bo.«

Tako nas je življenje razteplilo.

Maksa je učiteljevala 1923-26 v Harijah, nato je bila odpuščena. Odšla je v Jugoslavijo, tam dve leti poučevala na Jezerskem; od leta 1928 do 1930 pa v Rovtahn nad Logatcem. V odmaknjenih zaselkih se je pogrezala v zagrenjenost in osamelost:

Štiri gole stene
mračno zro na mene
v kotu borna postelj
boren stol kraj mene.
Sama tu ob peči
v ogenj zrem žareči
v srcu žalost grize...

Njena občutljiva nprav in razrahljani živci so jo prisilili, da je službo pustila in se vrnila v svoj rodni idilični Zéman ob Veliki vodi, kjer je živela potem čudaška in odmaknjena od ljudi. Poslej v njenih pesmih ni bilo več vedrega verza — spoznala je, da je življenje — »bleščeča prevara«, postala je trpka in turobna:

Ko je Bog ustvaril občutljive,
zadrhte so brsteče njive,
završali v joku črni bori,
plakale še skale so na gori.
Šepetala skrivno zemlja cela:
»Nikdar duša mu ne bo vesela.
Težko bo življenja breme nosil —
pri ljudeh zaman sočutja prosil.«

Svoje pesmi in zapise je objavljala v revijah in časopisih: Ženski svet, Novi rod, Mladika, Zvonček, Naš čas, Ljubljanski zvon. Leta 1934 je izšla v Trstu njena samostojna zbir-

ka »Nekaj pesmi«. Ob 60-letnici pa je izdala knjižnica v Ilirski Bistrici pesmi z naslovom »Bleščeče prevare«.

Maksa je po svoje ljubila življenje in prirodo, iz njenih verzov zveni hrepenenje, vsa je bila zaverovana v lepoto prirode. Na stara leta je hodila skozi življenje sama, spremljale so jo njene lepe pesmi, ki jih je znala vse na pamet.

Življenje je ocenila z verzom: »Moj dan je bil en sam brezzvezdni mrak«.

Na koncu svoje poti tudi Maksa ni vsega razkrila — ni izrekla zadnje besede:

Kar je v duši bol spočela
vam je pesem razodela...
Vse? — Nikoli! Zadržano
z mano v večni grob bo dano.

Maksa je prebredla svojo reko za hišo vsak dan, menda tisočkrat v življenju; toda tistega usodnega dne 18. marca 1971 jo je spodneslo, objeli so jo valovi, zasanjala je ob šumenju njene Velike vode in odšla za vedno v onostranstvo.

Kot mlado dekle je iskala v pesniških podobah izpolnitve svojih sanj — a je prišla do spoznanja, da »Pevcu vedno sreča laže«:

Živela sem za pesem
pa v culi lahko nesem,
kar ona mi je dala!
Ko v grobu bom ležala,
naj njen spomin ostane,
opeva srčne rane.

Naj ji bodo te vrstice v spomin ob 90-letnici njenega rojstva.

B.M.

Lev Detela

O svobodi in pisateljevanju

(Po 23. mednarodnem pisateljskem srečanju v Brezah na Koroškem)

Tudi Slovincu je v slikoviti gorški vasi visoko nad Dravo pri Beljaku prijetno sanjati o večni želji človeštva, da se osvobodi najrazličnejših spon in prisil. Na nedavnem majskem 23. mednarodnem pisateljskem srečanju se je namreč spet zbralo okrog 60 pisateljev iz trinajstih držav, med drugim tudi Slovenije, da v Brezah (Fresachu) osvetlijo problem svobode in ustvarjanja iz najrazličnejših zornih kotov.

Čeprav se je zvršila železna zaveza, ki je dolga povojna desetletja delila svet na dve ideološko si nasprotujoči polovici, je srečanje v zgornjekoroških gorah pokazalo, da nekateri zavirajoči miselni mehanizmi od včeraj delujejo še naprej. Vsekakor so se referenti iz nekdanjih komunističnih dežel ukvarjali povečini s travmatizacijami iz časa represij, medtem ko so avtorji iz zahodnih držav skušali o svobodi in pisateljevanju razmišljati tudi iz teoretičnega in filozofskega zornega kota.

Tako je Avstrijec Christian Loidl v uvodnem predavanju »Osvoboditi besedo« razvil zanimivo »notranjeliterarno« poetologijo »literarne osvoboditve«. Nakazal je, kako se tudi »uspešna literatura« kmalu po svojem osvobojevalnem zagonu še znajde v literarnem muzeju, oziroma ječi, v kateri so razstavljani nekdanji »osvobojevalci besede«.

Avstrijska pisateljica Jeannie Ebner, nekdanja urednica ugledne literarne revije »Literatur und Kritik«, je poudarila, da se s pisanjem lahko osvobodimo različnih osebnih kompleksov, nikakor pa ne moremo s pomočjo literarnega prizadevanja doseči dejanske politične svobode v družbi. Gisela Corleis iz Nemčije, avtorica dveh romanov, ki sta izšla pri salzburški založbi Residenz, je bila toza-

devno bolj konkretna, ko je s pogledom na stanje v lastni državi — združeni Nemčiji — menila, da moramo tudi v deželah z demokratično zakonodajo odkrivati pomanjkljivosti in krivice za fasadami včasih le navidezno demokratičnega življenja.

Iz skoraj pozabljenega, potopljene sveta je bil Josif Burg, judovski pisatelj in istočasno prvi predstavnik Ukrajine na srečanjih v Brezah. Opozoril je na princip svobode, ki bi v postkomunistični Ukrajini dopuščala kakršnekoli oblike kulturnega delovanja, ko ne bi bilo cenzure ekonomije, ki zaradi pomanjkanja denarja in drugih sredstev (na primer papirja) že ogroža vse dejavnike kulturnega življenja. Čeh Milan Tvrđik je opisal stoletni boj čeških pisateljev in razumnikov za narodno osvoboditev, ki se je končal z nedavno dilemo ločitve s Slovaki, ker so se v skupni državi čutili preveč zapostavljene. Lužički Srb Jurij Koch (iz Nemčije) se je v referatu »Knjige v kokošnjaku« zavezal za zaščito srbske vasi Lakoma in tamkajšnjega okolja, ki ga ogrožajo rudniki rjavega premoga. Poljak Ernest Dyczek je opisoval oportunističnih pomembnih sodobnih poljskih književnikov, ki so se nečastno vdinjali stalinizmu. (Podobno je bilo tudi na Slovenskem!).

Medtem ko je Madžar Ambrus Bor v »Analizi nujnega vprašanja« govoril o nemoči besede ob večsmernosti pojma svoboda, je njegov mlajši rojak Lajos Adamik iz Budimpešte osvetlil pisateljevanje (za svobodo) iz zornega kota nove, ideološko manj obremenjene zavesti mlajših. Povedal je, da lahko naredimo s svobodo na tisoče reči, o njej se lahko razpišemo, lahko se ji za-pišemo ali pa jo odpišemo, ter o svobodi lahko pre-pišemo, po-pišemo ali na-pišemo vse pa nič... Od pre(d)-pisovanja so imeli Madžari, vse od turških vpadov in zasedbe, kot je menil, več kot dovolj.

Vsekakor je resnica o pisateljevanju in svobodi, kot je pokazalo letošnje pisateljsko srečanje v Brezah, kompleksna pa tudi heterogena. Poleg udeležencev iz Avstrije, Nemčije, Švice, Italije (navzoča sta bila dva nemško pišoča pisca iz Južne Tirolske), Francije, Luksemburga, Romunije, Madžarske, Češke, Poljske in prvič iz Rusije in Ukrajine je o tem, ali je mogoče s pomočjo pisanja doseči svobodo, razmišljala tudi močna slovenska skupina (Jaro Dolar, France Filipčič, Karolina Kolmanič in Anja Uršič iz osrednje Slovenije, Andrej Kokot in Peter Kersche s Koroškega ter z Dunaja Milena Merlak in avtor tega poročila).

dr. Gabrijel Devetak

Priročnik o atestiranju

V letu 1993 je Center marketing v Ljubljani izdal priročnik o atestiranju, ki so ga pripravili: Mirko Golobič, Pavel Peter Gorše, Adolf Hillmayr, Radojka Premrou Janovsky in Miroslav Stojanovič.

Na 133 straneh te knjige imamo možnost spoznati problematiko atestiranja in standardizacije. Države, ki se želijo povezovati in mednarodno sodelovati, morajo spoštovati številne predpise, norme in standarde. V Sloveniji obstajajo pooblašene organizacije za atestiranje širokopotrošnih in ostalih izdelkov. Proizvajalci in kupci morajo biti seznanjeni s predpisi o obveznem atestiranju.

V priročniku imamo možnost spoznati številne predpise o tej problematiki in poiskati naslove pooblaščenih organizacij, ki so specializirane za atestiranje posameznih vrst blaga, proizvodov in opreme.

Tržna inšpekcija je zadolžena spremljati in kontrolirati, kako proizvajalci spoštujejo tovrstno zakonodajo. V primeru kršitev tržna inšpekcija izda konkretne odločbe za odpravo pomanjkljivosti. Tržni inšpektor ima pravico in dolžnost vložiti ovadbo za gospodarski prestop pri pristojnem javnem tožilstvu. Zato je potrebno dosledno spoštovati zakonodajo o standardizaciji in sproti preverjati skladnost s predpisi.

Tako ugotavlja John Lipold, ki je prejšnji teden obiskal tudi Trst »Potomci slovenskih izseljencev v ZDA se zanimajo za kulturo svojih dedov«

Slovenski izseljenci v Združenih državah Amerike sodijo v tisti del naše emigracije, raztresene po vsem svetu, ki so se stopili v »talilnem loncu« narodov in kultur ter se prilagodili novemu okolju. Čeprav druga generacija potomcev slovenskih priseljencev govori izključno angleško, so se njihovi otroci sedaj začeli ponovno zanimati za svoj izvor, za lastne kulturne korenine. Nekateri so se tudi začeli učiti jezika, ki so ga govorili njihovi dedi. Tako je tudi za mladega Johna Lipolda. Rodil se je v Clevelandu in je, kot je sam povedal, po očetovi strani Primorec. Diplomiral je iz časnikarstva na Ohio University, magistriral iz zahodnoevropskih študijev in je bil nato zaposlen pri nekaterih gospodarskih časopisih.

Kako se je začel učiti slovenščine, je sam povedal v intervjuju, ko je bil nekaj dni na obisku v Trstu. Na počitnice je namreč prišel v Ljubljano, kjer se je lani udeležil tečaja slovenskega jezika. Naučil pa se je toliko, da je pri odgovorih na vprašanja le malokrat uporabljal angleške besede.

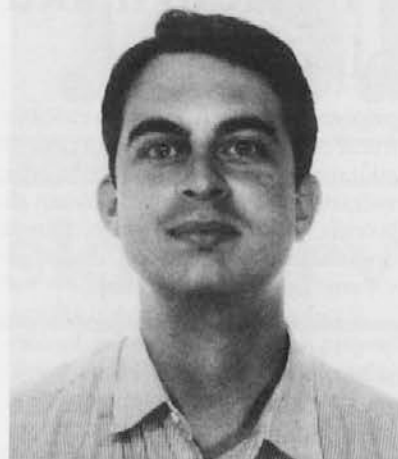
Koliko je po Tvojih ocenah Slovencev v Clevelandu in koliko jih še zna slovensko?

V Clevelandu je Slovencev precej. Natančnih podatkov o tem vsekakor ni. Večinoma so to »Američani«, kar pomeni, da ne govorijo več slovensko. Mladina, to je tretja ali četrta generacija otrok slovenskih priseljencev, vsaj večina, govori le še angleško. Povedati pa moram, da je v samem Clevelandu, kot tudi drugod po ZDA, še veliko slovenskih društev — od podpornih do glasbenih, kulturnih, folklornih, dramskih skupin, cerkvenih skupnosti itd. in da se torej čut pripadnosti slovenskemu narodu ni popolnoma izgubil.

Kljub vsemu pa si dejal, da mlajši ponovno začenjajo iskati svoje narodne korenine.

Res je. Mladi potomci slovenskih izseljencev so se spet začeli zanimati za kulturo in jezik svojih dedov. Mislim, da je to v veliki meri posledica dejstva, da je Slovenija postala samostojna država. Tudi to, da so na olimpijskih igrah videli igralce, ki so imeli na majici napis — »Slovenija«, je bilo za mlade zelo pomembno in je spodbudilo njihovo zanimanje za matično državo. V prejšnji jugoslovanski federaciji pa se je malokdo prepoznaval.

Zakaj in kdaj pa si se ti začel učiti slovenščine in kako si prišel v Ljubljano na tečaj?

Malo slovenščine sem že znal od doma. Naučil sem se od mame in stare mame. Še posebno pa sem se začel zanimati za kulturo svojih prednikov, ko sem na univerzi v Indiani študiral o Zahodni Evropi in sem takrat ponovno dobil potrditev, da je Slovenija del zahodne civilizacije in kot taka nima veliko skupnega z Balkanom. To je bilo leta 1992, ko se je Jugoslavija ravnokar razbila. Takrat me je zamikalo, da bi videl, kakšno je življenje v novi demokraciji. Še bolj me je zanimalo videti, kakšna je zemlja, na kateri so se rodili moji dedi.

Ponudila se mi je priložnost, da grem s štipendijo Slovenske izseljenske matice v Ljubljano na enomesečni tečaj slovenščine in sem priložnost izkoristil. »Poletna šola slovenskega jezika« — tako se je ta tečaj imenoval, je bila na filozofski fakulteti. Vsega skupaj nas je bilo okrog 80, od teh petina mladih iz Združenih držav.

Si tudi letos obiskoval kak tečaj?

Ne, letos sem prišel v Slovenijo samo na počitnice in mi je kar žal, da se bom moral kmalu vrniti domov.

Kaj pa te je privedlo v Trst? Si seznanjen z vprašanji slovenske manjšine v Italiji?

Kot sem že rekel, sem po očetovi strani Primorec. Poleg tega pa se vedno bolj zanimam za vprašanja in probleme slovenskega naroda. Želel bi, da bi se naš jezik in kultura ohranila in preživela povsod tam, kjer živijo Slovenci že stoletja. Po mojih ugotovitvah pa so Slovenci v Italiji v sedanjem trenutku bolj v nevarnosti kot kje drugje in sem torej prišel v Trst tudi z namenom, da si stanje pobliže ogledam.

Za konec še vprašanje o življenju v Združenih državah, kamor se boš čez nekaj dni vrnil. Katera so najresnejša vprašanja, s katerimi se spopadajo mladi?

Težave so v prvi vrsti ekonomske. Tisti, ki so diplomirali, vedo, da ne bodo mogli doseči enakega ekonomskega blagostanja, kot so ga njihovi starši v časih, ko je bila ameriška ekonomija v vzponu. Problem je tudi najti dobro in primerno delo. Na splošno pa mislim, da so mladi ljudje razočarani, ker so živeli v svetu, usmerjenem v potrošništvo in se sedaj zavedajo, da jim primanjkuje duhovnih vrednot.

Pogovor je zapisala
Helena Jovanovič

Janko Jež

SPOMINI (4)

(Ob 50-letnici kapitulacije italijanske fašistične armade v Sloveniji)

Vpis na univerzo

Sreča mi je bila naklonjena. Že prvi dan, potem ko sem si za silo uredil življenje, sem se napotil na izvidniški pohod na Univerzo. Sklenil sem, da se bom vpisal na pravno fakulteto. Ta je pravi *refugium peccatorum* za študente, ki še ne vedo, kaj bodo počeli v življenju. Za jus nisem sploh imel smisla. Rad bi bil študiral medicino. Ker mi je teta odrekla podporo, sem sem moral odločiti tjavdan brez potrebnega razmišljanja. Pri vratarju sem dobil vse potrebne informacije in tiskovine. Bil je čudoviti Habè, pomočnik in pravi oče vseh študentov. Pred njegovimi vrati je bila na desni strani stene oglasna deska. Tam je bil abecedni seznam študentov, ki so dobivali pošto na naslov Univerze. Na oglasni deski pa je bil tudi seznam ljubljanskih družin, ki so potrebovale inštruktorje za svoje otroke. Izbral sem dva naslova. Bila sta prava: kamnoseštvo Toman za sina Mojmira (latinščina, zgodovina, matematika) in stavbeno podjetje Battelino v Šiški za dvojčka Miško in Borisa (vsi predmeti). Kasneje sem gospo Battelino učil italijanščino. Inštrukcij je bilo kmalu preveč, zato sem se moral omejiti. Izbral sem tudi predmete. Najraje sem sprejemal naslednje predmete: slovenščino, latinščino, zgodovino, zemljepis, francoščino, italijanščino in matematiko za nižje razrede. Že prej sem si nabavil potrebne učbenike. S svojimi gojenci sem se tudi sam učil slovenščine, slovenskega slovstva, zgodovine in zemljepisa. To sem potreboval za svojo izobrazbo. S tem sem le delno izpopolnil izobrazbo v slovenskem duhu, ki mi je manjkala. Ostalo je sledilo samo po sebi.

Najprej sem si moral poiskati primerno stanovanje. Tako sem se odločil za dostojno sobo, ki sem jo vzel v najem na Viču. Rešil sem se begunske barake, ki je nastala v Šiški pred osnovno šolo takoj po prvi svetovni vojni. Pri stari Tržačanki, poročeni oziroma že vdovi po Čehu, ki se je moral preseliti

iz Trsta v Ljubljano, sem dobil velikansko sobo, kakih 6×7 metrov. V kotu je bila postelja, sredi sobe miza, desno od nje umivalnik.

Baraka, v kateri sem prebil prvo zimo, je bila krita z eternitom. Bilo je hudo, ker še nisem bil vajen snega. Če je deževalo, sem se moral zvečer učiti pri odprtem dežniku, da sem varoval leščerbo na petrolej, ki je medlela pred menoj. V stranišče sem hodil daleč okrog barake na prosto. Bilo je zares nevzdržno. Na Viču je bilo mnogo bolje.

* * *

V trenutku obupa sem pisal stricu Koblarju (sorodniku po materini strani) v Litiji, ki je bil lastnik srednje, vendar dobro opremljene tovarne usnja. Prosil sem ga za pomoč, da bi premostil začetne težave in si uredil življenje. Odgovoril mi je, da mi ne more pomagati, kajti sam živi v stiski. To je bila zame strašna klobuta. Odtlej nisem več prosil za pomoč nobenega sorodnika in še manj tujca. Začel sem se zanašati le na svojo voljo do dostojnega življenja in dela.

Opustil sem vse stike s teto Fani in njenimi sorodniki. Priznati pa moram, da se je ona tudi kasneje zanimala za moji sestri Drago in Darinko. Za slednjo pa mi je kmalu uspelo, da so jo na prizadevanje odseka za socialno skrbstvo Dravske banovine (to je bilo tedaj ime za Slovenijo v mejah kraljevine Jugoslavije) sprejeli najprej v ljubljansko Marijanišče, nato pa v dekliški internat v Slovenski Bistrici, kjer je končala obvezni osemletni šolski študij. Nato se je kmalu zaposlila kot uradnica pri lesnem trgovcu na Verdu pri Vrhniki. Sicer sem pa na teto Fani večkrat pomislil, kajti s tem, da mi je odklonila gostoljubje, mi je dala možnost, da sem še zelo mlad postal popolnoma samostojen in svoboden, kar je bilo zame vedno najbolj važno.

Teta Fani, ki je — kot sem že dejal — živila z možem finančnim stražmojstrom Hvalo v Trstu, se je po koncu prve svetovne vojne preselila v Ljubljano. Dokler ji niso nakazali primerno stanovanje, je živila v živinskih vagonih, postavljenih na slepih tirih vzdolž glavnega kolodvora. Tako so dolgo in v neurejenih razmerah živeli vsi primorski begunci in optanti iz Julijske krajine, ki so pribežali v Slovenijo, zlasti v Ljubljano in Maribor. Večkrat sem jo obiskal. Nekoč me je peljala v slaščičarno ob Ljubljani. Ko sva s teto prisledla k prazni mizi, sem na marmornati plošči zagledal bankovec. Že sem ga hotel spraviti, pa me je teta opozorila: »Pusti, to je napitnina, ki jo je pustil prejšnji gost. Pripada natarkarju.« To je bila zgovorna lekcija za tedaj že

V vrtu, vinogradu in sadovnjaku je v tem času dovolj dela

Čeprav so vremenoslovci napovedovali ohladitve in padavine, je letošnji julij zelo muhasto porazdelil dež. Ob visoki vročini, saj je termometer večkrat kazal tudi 35 stopinj Celzija, in še kar močnemu vetru je bilo izhlapevanje vode iz tal in z rastlin izredno močno. Kljub temu je ponekod kaka ploha prinesla nekaj osvežitve, žal pa marsikje tudi točo. Še zlasti na obali in v Brdih je velika suša, ker že dobra dva meseca ni bilo poštenega dežja. Suša je že povzročila veliko škodo povsod, kjer ni mogoče zalivati. Tako v vrtu kot v sadovnjakih in na poljih je dovolj dela.

Tudi vinogradi so v tem času potrebni posebne pozornosti. Če niso zatravljeni, bomo vrste zorali in medvrstne površine zrahljali, da bomo tako preprečili izhlapevanje vode. Redno moramo tudi čistiti zalistnike in zračiti vinograd, da zmanjšamo možnost napada glivičnih bolezni, še zlasti oidija in botritisa. Proti oidiju, ki je najbolj nevaren, če napade grozde, bomo ukrepali z žveplom. Žveplo v prahu je zelo učinkovito sredstvo, žal pa zaščita traja le tri do štiri dni. Daljšo zaščito trte pred oidijem, tudi do 12 dni, zagotavljajo nekatera sistematična škropiva kot so rubigan, versol, topas in druga. Ob visoki vlagi in temperaturi so ta škropiva še najbolj

priporočljiva, ker učinkovito zaščitijo trte. Peronospora v sedanjem času ni tako nevarna, medtem ko predstavlja večjo nevarnost siva grozda plesen ali botritis. Prvo škropljenje bi morali opraviti takoj po cvetenju, drugič pa v času, ko se jagode strnejo.

V sadovnjaku moramo biti s škropljenjem previdni, ker je to čas, ko zori-jo številni sadeži. Slive, češplje, breskve, poletne hruške, poletna jabolka, vse to že obiramo in torej moramo paziti, da ne bi s škropljenjem zastrupili sadežev, ki bi jih kmalu nato zaužili. Zato lahko uporabljamo fitosanitarna sredstva le v sadovnjakih s poznimi sortami in pri tem upoštevamo karentno dobo ter jo primerjamo s časom, ki naj še ločuje do dozoritve, torej obiranja poznih sort. V primeru, da se karentna doba ne bi izrekla, moramo, če je nujno, škropiti s kakim manj nevarnim pripravkom, v primeru pa, da bi bila karentna doba še vedno predolga, je bolje, da sploh opustimo škropljenje, ker bo škoda manjša.

V vrtovih moramo veliko pleti, zastirati površino in zalivati, da bi preprečili sušo. To je čas, ko lahko še vedno presajamo zimске kapusnice in začnemo sejati tudi zimsko zelenjavo, seveda če ni pretoplo in suho, ker drugače tvegamo, da seme ne bo vskailo.

Ogenj použil več sto hektarov gozda

Na sliki: (foto S. Ferrari) požare so pomagali gasiti tudi s helikopterji

Na goriškem območju je v preteklih dneh pustošil ogenj, ki je povzročil ogromno ekološko škodo, saj je uničil več sto hektarov gozda. Gasilci in prostovoljci so že več dni zaposleni z gašenjem. Zaradi izredno suhega vremena so sicer gozdni požari v tem času sicer pogosti. Velikokrat jih zakrivi tudi nepreviden izletnik z odvrženim cigaretnim ogorkom, na goriškem Krasu pa je bil požar verjetno podtaknjen. Oblasti so prijelo domnevnega požigalca.

NOVI LIST

Izdajatelj: Zadruga z o.z. »NOVI LIST« - Reg. na sodišču v Trstu dne 20.4.1954, št. 157.
Uredništvo: Martin Breclj, Ivo Jevnikar, Helena Jovanovič, Drago Legiša (glavni in odgovorni urednik), Miro Oppelt, Saša Rudolf, Marko Tavčar in Egidij Vršaj.
Fotostavek in tisk: Tiskarna Graphart, Trst, tel. 040/772151.

Član

Združenje periodičnega tiska v Italiji

zelo občutljivega dečka! Julija 1920. leta prav na dan požiga slovenskega Narodnega doma na Oberdankovem trgu v Trstu, me je teta za nekaj časa vzela s seboj na počitnice v Ljubljano. V Trst je namreč večkrat prihajala po poslih. Ko smo privozili na postajo Verd pri Vrhniki, sem na postajnem poslopu opazil cirilski napis poleg slovenskega, ki je označeval krajevno ime. Teta mi je razložila razliko med cirilskimi in latinskimi črkami. Tako sem se začel učiti srbohrvaščino. Pozneje mi je teta kupila še skromno srbohrvaško slovnico, ki sem jo ob prostem času rad prebiral. Tako sem se kot samouk za silo naučil jezika naših južnih »bratov« Srbov in Hrvatov.

Po očetovi smrti smo prišli z mamo še enkrat k teti na daljši obisk. Teta se je tedaj ukvarjala s prevozništvom in trgovino. Tam sem spoznal svojo staro mater, ki je že osemdesetletnica vsak teden prihajala iz Šmartnega pri Litiji prodajati na ljubljansko tržnico sveža jajca. Ko je na mizi v kotu opazila radijsko, tedaj še precej primitivno izdelano škatlo, je takoj radovedno vprašala: »Koga ste pa tam skrili, ki tako lepo govori in poje?« Rada me je tudi obsipavala z nauki. Tedaj mi je pred odhodom še rekla: »Janko, ti si še mlad, toda zapomni si to. Nekoč so nam župniki v cerkvi dejali »Dekleta pazite, fantje gredo!«, jaz pa ti pravim: »Fantje bežite, dekleta gredo!« Tega nauka pa mi res ni bilo treba dajati!

* * *

Kmalu sem se vključil v ljubljanski živčav, ki je bil posebno občuten na Tržaški cesti, kjer sem živel. Francka mi je dala staro žensko kolo, od katerega se dolgo nisem ločil. Ljubljana je bila zares stara in lepa, toda dolga vas. Zjutraj sem obiskoval predavanja v dvorcu kranjskih deželnih stanov na Kongresnem trgu, obedoval sem v Delavski zbornici na Miklošičevi cesti, takoj po kosilu sem začel z inštrukcijami, zvečer pa sem obiskoval Francko v cvetličarni na Dunajski cesti. Rad sem hodil na večerne sestanke v emigrantsko društvo Tabor na Aleksandrovi cesti. Imenujem ulice tako, kakor smo jim tedaj pravili.

Marij Čotar

Na enem teh večerov društva Tabor sem spoznal Marija Čotarja. Predaval je Ciril Kosmač. Govor je končal z vzklikom: »Ne bomo odnehali, dokler fašističnemu gadu ne bomo strli glave!« Pri tem je močno udaril s peto ob tla. Vsi smo mu navdušeno ploskali. Tudi Čotar, ki je sedel poleg mene. Nekaj dni kasneje sem ga spet srečal pred Univerzo. Bil je potr. Rekel mi je, da je pravkar prejel brzojavko iz Trsta s sporočilom, da leži oče na smrtni postelji in naj se zato takoj vrne domov. Prosil me je, naj prevzamem njegove inštrukcije in še prav posebno me je prosil, naj ne pustim na cedilu Albina

Prepeluha, znanega socialističnega prvaka in lastnika Blasnikove univerzitetne tiskarne, ki ga je on učil francoščino. Rad sem sprejel njihovo prošnjo. Tako sem si uredil življenje v Ljubljani. Čotar pa se ni več vrnil. V nekem emigrantskem listu sem kasneje bral, da so na tržaški kvesturi v ulici XXX. Ottobre, v neposredni bližini cerkve sv. Antona Novega, takoj po zaslišanju umorili nekega Marija Čotarja.

To svoje ljubljansko srečanje z Marijem Čotarjem sem omenil na četrtkovih srečanjih z Lido Turk. Vprašala me je, ali sem Čotarja poznal že v Trstu, saj je bil znan kot organizator tržaških srednješolcev. Nisem ji mogel povedati kaj več o njem. Doma sem pogledal v Primorski slovenski biografski leksikon in pod geslom Čotar Marij dobil naslednje podatke:

Čotar Marij, društveni delavec, rojen v Rojanu (Trst), tu umrl leta 1934. Študiral je na navtični akademiji. Vojaški rok je služil kot častnik v italijanski mornarici. Nato se je vkrcal na ladjo družbe Navigazione Libera Triestina. Ob neki vrnitvi s pomorske vožnje se je najbrž (bil je vesele narave) ponorčeval iz italijanske zastave in bil tako ob prihodu v Genova prijet in tu zaprt šest mesecev. Po prestani kazni in ker ni mogel več dobiti zaposlitve, je leta 1931 odšel v Jugoslavijo. Sodeloval je v emigrantskem društvu Tabor in se vkrcal na jugoslovansko ladjo. Ko so italijanske oblasti to zvedele, so se zbrale, da bi utegnili izdati italijanske vojaške tajnosti, zato so ga z zvijačo priklicale v Trst (poslali so mu brzojavko, ki jo je podpisala njegova sestra, da je oče hudo bolan) in ga že v Postojni aretirali. Nato so ga odpeljali v Trst in ga v prostorih kvesture v ul. XXX. Ottobre po vsej verjetnosti zasliševali. Kaj se je tu dogajalo, je zavito v temo. Dejstvo je le, da je Čotar priletel — ali nasilno pahnjeno, ali samovoljno z namenom samomora verjetno zaradi pritiskov in mučenj, na ulico (po mojih informacijah v vežo! op. p.) in obležal mrtev. Že kot dijak se je Čotar vključil v krožek »Niccolò Tommaseo«. Njegovi člani so zelo aktivno sodelovali v okviru mladinskih društev, ki jih je bilo na Tržaškem več kot 15, s tem, da so hodili predavati. Čotar je bil eden redkih, ki je že takrat videl prihodnost slovenskega naroda le v izhodu na morje, s tem, da postane Slovenija pomorska dežela. O tem je velikokrat predaval v krožkih (tako je na primer decembra 1927 v mladinskem društvu »Sv. Ivan« imel predavanja »O pomorskih puščicah Dux in Rex«). Dopisoval je tudi v glasilo mladinskih društev N.G.; je bil član društva slovenskih srednješolcev v Trstu 1923-24 in predsednik »Zore«.

O Mariju Čotarju sta v Primorskem dnevniku pisala: Milko Škrap, Ob 40-letnici nasilne smrti rodoljuba Marija Čotarja (l. 1974, 112, str. 7 s sliko); Josip Verč pripoveduje (l. 1974, 112, str. 7).

Brij

(Dajle)